

Porozmawiajmy o... agresji i przemocy

Zanim porozmawiasz z dziećmi

Przedszkolny starszak nie raz słyszał już określenia: „on jest agresywny”, „nie zachowuj się agresywnie”, „zachowania przemocowe”, „przemoc domowa”. Czy rozumie ich sens? W naszej kulturze gwałtowne zachowania związane z wyrażaniem złości często są mylone z zachowaniami agresywnymi czy przemocowymi. Zastanów się, czy dla ciebie te pojęcia są jasne i czy wiesz, co je różnicuje? Czy wykorzystujesz je w pracy wychowawczej z grupą? W jakich okolicznościach? Czy dzieci używają tych sformułowań w relacjach między sobą lub gdy relacjonują różne sytuacje, których były świadkami?

Po co rozmawiać o agresji i przemocy?

Czasami rodzi się wątpliwość, czy maluchom trzeba mówić o tak trudnych sprawach. Z drugiej strony wiemy, że wszystkie dzieci są świadkami i uczestnikami tego typu sytuacji. Gdy ktoś bije się z kolegą, gra w grę komputerową przeznaczoną dla starszych czy ogląda film dla dorosłych w internecie, gdy na ulicy mijają krzyczących na siebie ludzi, dostaje klapsa lub kolejną karę za niewielkie przewinienie, ogląda w telewizji wiadomości, w których często mówi się o przemocy lub się ją pokazuje, namawia się przeciwko jakiejś osobie, zabiera z szafek rzeczy innych bez ich pozwolenia – uczestniczy w sytuacjach agresywnych, czasami przemocowych. I ponosi ich konsekwencje, głównie emocjonalne.

Co dzieci zyskają dzięki rozmowie?

Wydaje się więc, że najlepszym rozwiązaniem jest porozmawianie z dziećmi o agresji i przemocy językiem dostosowanym do ich możliwości rozwojowych. Da im to szansę lepszego rozumienia trudnej rzeczywistości i poradzenia sobie ze strachem, złością i wstydem. Ujawnienie tematu spowoduje, że takich zdarzeń w grupie będzie mniej. Dzieci poznają granicę – będą widziały, że mogą się wyzłościć, ale nie mogą być agresywne.

W różnych trudnych sytuacjach, gdy doświadczą krzywdy, będą wiedziały, że trzeba zwrócić się po pomoc do zaufanej osoby dorosłej, także do ciebie.

Co to jest agresja?

Zapytaj dzieci, co dla nich znaczy agresja? Jaką osobę określa się mianem agresywnej? W jaki sposób się ona zachowuje? Dzięki temu uzyskasz wiele wypowiedzi obrazujących agresywne zachowania. Uwaga: dzieci będą podawały także przykłady zachowań gwałtownych (gdy ktoś jest rozzłoszczony), ale niebędących agresywnymi. Zachowanie agresywne – w odróżnieniu od postawy wyrażającej złość – wiąże się z zamierzonym skrzywdzeniem drugiej osoby. **Agresją jest więc każde postępowanie, które ma na celu wyrządzenie komuś krzywdy.** Zapytaj dzieci, czy w ich przykładach ktoś specjalnie kogoś kopnął, czy może ktoś potknął się o nogi kolegi przypadkowo. Wspólnie zastanówcie się, czy ktoś głośno krzyczy, bo bardzo się rozzłościł (znów nie udało mu się zbudować wysokiej wieży z klocków), czy krzyczy na kogoś, żeby mu zrobić przykrość (np. brzydko nazywa kolegę, bo nie chciał mu pożyczyć zabawki). Trzeba uświadomić dzieciom, że wszelkie przejawy dokuczania są agresją. Jeśli uznasz to za użyteczne, wprowadź pojęcia agresji fizycznej: bicie, szczypanie, podkładanie nogi, plucie, gryzienie... i agresji psychicznej: wyśmiewanie, przezywanie, obgadywanie, mierzenie wzrokiem, robienie przykrych min do kogoś...

Dzieci często utożsamiają agresję z czynami fizycznymi, więc rozszerzenie tego pojęcia o agresję psychiczną może przynieść wiele nowego w relacjach grupowych. Jednocześnie bardzo ważne jest, aby zadbać o dzieci, które nie potrafią jeszcze radzić sobie z silnymi emocjami. Gdy przedszkolaki zaczną sypać przykładami z życia grupy: *Zuzia jest agresywna, bo mnie kopnęła, Eryk ciągle bije*, war-to podkreślić, że z wyrażaniem emocji jest jak z chodzeniem, mówieniem, budowaniem z klocków i rysowaniem – trzeba się tego nauczyć. *Właśnie po to chodzicie do przedszkola, żeby zdobywać różne umiejętności. Większości dzieci w waszym wieku zdarzyło się, że kogoś popchnęła albo mówiła niemiło. Teraz będziemy się uczyć, jak się dogadywać, zamiast bić i dokuczać.*

Co to jest przemoc?

Pojęcie przemocy często jest rozumiane jako pokrewne z agresją. I rzeczywiście można powiedzieć, że i w jednym, i w drugim mówi się o celowych zachowaniach, które są nakierowane na zrobienie komuś krzywdy. Jednak w przemocy mamy do czynienia dodatkowo z nierównowagą sił. Możesz to wyjaśnić dzieciom na przykładach.

Gdy ktoś jest od nas większy albo silniejszy, nie mamy szansy się skutecznie obronić (gdy dorosły chce uderzyć dziecko, to nie ma ono tyle siły, żeby mu się przeciw-stawić). Także gdy kilka osób chce wyrządzić krzywdę jednej, to jest ona w gorszej sytuacji (gdy trzy dziewczynki namawiają się na jedną, że nie będą się z nią bawić, to ona sama nie może sobie poradzić w tej sytuacji).

Powiedz dzieciom, że gdy siły są wyrównane – jeden na jeden (to znaczy mamy do czynienia z sytuacją agresji) – wtedy dziecko może dać radę samo lub z pomocą dorosłego. Gdy jednak wiele osób chce mu zrobić krzywdę lub ktoś jest od niego silniejszy (sytuacja przemocy), wtedy musi od razu zwrócić się po pomoc do pani, rodziców lub innej zaufanej osoby.

Sytuacje z przedszkolnej ławki

Czas na omówienie przykładowych sytuacji, które pozwolą Rodzicom zobrazować dziecięce sytuacje z życia przedszkolnego i będą inspiracją do rozmów z dziećmi, by one we właściwy sposób przyswajały pojęcia agresji i przemocy, a także odróżniały je od wybuchów złości.

Przykład I

Sytuacja 1:

Wyobraźcie sobie taką sytuację: Ania rysuje przy stoliku. Wzięła kredki z półki (wspólne dla wszystkich). Przysiada się do niej Ela i przesuwając koszyk z kredkami do siebie. Ania głośno krzyczy: „Zostaw, to moje kredki!”, i przysuwa je z powrotem na swoją stronę stolika. Co się dzieje w tej sytuacji? Odpowiedź: Ania się rozzłościła.

Sytuacja 2

A teraz wyobraźcie sobie, że stało się podobnie, tylko Ania krzyknęła: „Zostaw, to moje kredki! Jesteś złodziejką!”, i wyszarpnęła Eli koszyk z kredkami z ręki. Co teraz się stało?

Odpowiedź: Ania zachowała się agresywnie. Co było agresywnego?

Odpowiedź: Obraziła koleżankę i wyrwała jej coś z ręki - użyła siły.

Sytuacja 3

A teraz wyobraźcie sobie, że Ania jeszcze krzyczy do Zosi i Matylidy: „Chodźcie mi pomóc, Ela zabiera moje kredki, trzeba jej odebrać!”, a dziewczynki podbiegają i przytrzymują Elę tak, by Ania mogła zabrać kredki dla siebie. Jak można nazwać zachowanie Ani, Zosi i Matylidy?

Odpowiedź: Stosowały przemoc, bo siłą wymusiły to, co chciały, i dodatkowo były we trzy, a Ela została sama – siły nie były równe (trzy na jedną).

W sytuacji 2. i 3. Ania, Zosia i Matylida zachowały się nieodpowiednio. Były agresywne i stosowały przemoc.

Przykład II

Sytuacja 1

Chłopcy ścigają się, kto pierwszy dobiegnie do drzewa. Tomek jest drugi. Zaczyna płakać i krzyczy:

„To niesprawiedliwe! Chcę być pierwszy!”, tupie nogami i wymachuje rękami.

Jak określicie zachowanie Tomka? Odpowiedź: Rozzłościł się, nikomu nie robi krzywdy, nie jest agresywny.

Sytuacja 2

Kolejny raz chłopcy ścigają się. I tym razem Tomek jest drugi. Znow płacze, ale tym razem krzyczy do Sławka, który zajął pierwsze miejsce: „Jesteś głupi!”, podbiega do niego i ze złością uderza go pięścią w plecy.

Jak zachował się Tomek? Odpowiedź: Był agresywny słownie (obrażał Sławka) i fizycznie (uderzył go).

Sytuacja 3

Kolejny raz chłopcy się ścigają. I znów nie wygrywa Tomek. Pierwszy jest Sławek. Tym razem Tomek krzyczy do innych chłopaków: „Sławek oszukuje! Nie będziemy się z nim bawić” i wszyscy odchodzą od Sławka, który zostaje sam.

Co się stało? Tomek był rozżłoszczony, że przegrał, i chciał się zemścić na Sławku. Namówił innych, by się z nim nie bawili. Grupa chłopców zastosowała przemoc wobec jednego chłopca. Teraz Tomek potrzebuje pomocy pani, by wyjaśniła z wszystkimi sytuację i przypomniała, że tak nie można się zachowywać. Nie można nikogo wykluczać z zabawy.

W jaki sposób możesz wykorzystać sytuacje do rozmowy z dzieckiem?

W codziennym życiu przedszkolnym nie brakuje konfliktów. Ich rozwiązywaniu będzie służyło właściwe rozumienie pojęć, nazywanie złości, agresji i przemocy po imieniu, szczególnie gdy wszyscy będą operować tym samym językiem i rozumieć, co te pojęcia oznaczają. Rozróżnienie ich umożliwia jasne postawienie granicy: *Można się złościć, ale nie można komuś robić krzywdy*. Dzięki temu rodzic wie, kiedy trzeba wspierać dziecko np. w tym, żeby się uspokoiło, a kiedy przede wszystkim interweniować, aby zapobiec eskalacji agresji czy przemocy, kiedy przypominać zasady, rozmawiać i wyjaśniać.

Jeśli Rodzicu chcesz uatrakcyjnić rozmowę, możesz wykorzystać:

- fragmenty bajek czy filmów z udziałem dzieci – dzięki zastosowaniu stop-klatki możecie powoli analizować zachowania bohaterów;
- powrót do rozmów na temat sytuacji, które się wydarzyły w danym dniu: radzenie sobie z emocjami – porozmawiajcie o radzeniu sobie ze złością;
- stworzenie plakatu: „Kto może mi pomóc?”
 - dziecko rysuje sytuację, w której proszą kogoś o pomoc, a rysunki naklejcie na lodówce i / lub
 - dziecko rysuje osoby spośród dorosłych i kolegów, które uznają za swoich sprzymierzeńców / przyjaciół i na które może liczyć w trudnych sytuacjach;

AUTORKI: Aleksandra Ksokowska-Robak, Katarzyna Zeh

PRZYGOTOWAŁA: JOANNA BASIAGA